

Πνευματικά συμπεράσματα από την δοκιμασία του Κορωνοϊού

[Μητροπολιτικό Έργο / Ι.Μ. Μάνης](#)

Του Σεβ. Μητροπολίτου Μάνης κ. Χρυσοστόμου Γ΄

Έκτός από τά διοικητικής καί ὀργανωτικῆς φύσεως συμπεράσματα, ἡ πρόσφατη δοκιμασία τῆς πανδημίας τοῦ κορωνοϊοῦ φέρει στό κοινωνικό καί δὴ ἐκκλησιαστικό γίνεσθαι καί πνευματικά συμπεράσματα. Δέν ἐπιτρέπεται, ἄλλωστε, ἡ ὅλη αὐτή ὑγειονομική κρίση καί περιπέτεια στή ζωή ὅλων τῶν ἀνθρώπων νά μᾶς ἀφήσει ἀδιάφορους, νωθούς καί ὀκνηρούς, ἐξ ἐπόψεως πνευματικῆς, χριστιανικῆς παιδαγωγίας καί θρησκευτικῆς ἐν γένει καταστάσεως. Πάντοτε, ἕνας αὐτοέλεγχος, μία αὐτεπίγνωση καί μία μελέτη τῶν δεδομένων τά ὁποῖα παρουσιάζονται ἐνώπιον μας εἴτε ἀπό τήν προσωπική μας ἐμπειρία εἴτε μέσω τοῦ ἔντυπου καί προφορικοῦ λόγου δίδουν, ὅλα αὐτά, τήν εὐκαιρία μιᾶς πνευματικῆς ἀποτίμησης. Κατά τήν ταπεινή μας, λοιπόν, ἄποψη, τέσσερα θέματα, μεταξύ ἄλλων βεβαίως ἐξόχως σημαντικῶν, παρουσιάζουμε ὡς πνευματικά

συμπεράσματα στις παρακάτω γραμμές, τά όποια έρχονται στό προσκήνιο:

1ον. Ἡ Ἐκκλησία.

Στίς ήμέρες μας τό πρῶτο θέμα είναι τό έρώτημα: Τί είναι Ἐκκλησία; Καί τοῦτο, γιατί παρουσιάζεται μία λανθασμένη αντίληψη περί τῆς Ἐκκλησίας. Ἄλλοι θεωροῦν ότι Ἐκκλησία είναι ή διοίκηση, οί κληρικοί μόνον. Ἄλλοι έχουν τήν άποψη ότι ή Ἐκκλησία είναι άπλῶς ένα νομικό πρόσωπο δημοσίου δικαίου, μία ΜΚΟ, ένα κοινωνελές ίδρυμα, ένα σωματείο άστικού δικαίου, μία όργάνωση, όπως όλες οί άλλες κοινωνικές όργανώσεις. Μία όργάνωση για να στηρίζει ψυχολογικά τούς ανθρώπους μέ τίς ποικίλες έκδηλώσεις της. Ἐπειτα άλλοι θεωροῦν ότι είναι μία κρατική ύπόσταση ή ένα όργανικό τμήμα τοῦ κράτους. Μέ τίς παραπάνω όμως αντιλήψεις, φθάνουμε έπακριβῶς σε μία άλλης φύσεως ιδέα καί εικόνα για τήν Ἐκκλησία. Ἐτσι ή Ἐκκλησία θεωρεΐται καλή για έκδηλώσεις, ώστε άπασχολεΐ τούς ανθρώπους ή για να προσφέρει κοινωνική ύλική βοήθεια αλλά μέχρις εκεί. Ὡς επίσης καλή είναι καί χρήσιμη για τήν συνοχή καί ήρεμία τῆς κοινωνίας καί τήν ιστορική συνέχεια τοῦ Ἔθνους. Αλλά καί από άλλους φθάνουμε στό σημείο να θεωρεΐται ή Ἐκκλησία ότι έχει μία όψη σκοταδιστική, όπισθοδρομική, έχθρική προς τόν σύγχρονο άνθρωπο καί φυσικά άκατανόητη. Καί άλλοι βέβαια διατείνονται ότι δέν έκσυγχρονίζεται καί ότι ζεΐ στόν μεσαίωνα.

Τό ζήτημα όμως τί είναι Ἐκκλησία δέν είναι άπλό καί εύκολο. Δέν μπορείς μέ έπιπόλαιες σκέψεις ή ανθρώπινα διανοήματα να τό προσεγγίσεις. Ὅπως άκριβῶς στό χῶρο τῆς έπιστήμης ύπάρχει ή άβυσσος τῶν μυστηρίων της, τοιουτοτρόπως καί στή πνευματική ζωή, όπου ανήκει τό γεγονός τῆς Ἐκκλησίας, ύπάρχει τό μυστήριο. Αλλά όταν λέγουμε μυστήριο, δέν έννοοῦμε κάτι τό κρυφό καί μυστηριῶδες, αλλά μυστήριο είναι τό ιδιάζον χαρακτηριστικό πού συνθέτει τήν παρουσία τοῦ άχρόνου καί άπείρου Θεοῦ μέσα στό χρόνο καί τόπο, ως θεία άγάπη έκχεομένη προς τό ανθρώπινο γένος. Καί τοῦτο συντελεΐται μέ τήν ένανθρώπιση καί τό σταυρό καί τόν θάνατο καί τήν Ἀνάσταση τοῦ Χριστοῦ καί συνάμα, ένδον στό μέγα μυστήριο τήν Ἐκκλησία. Ὁ άνθρωπος δέν είναι δυνατόν μέ τόν νοῦ του να εισδύσει στό βάθος τοῦ περιεχομένου τῆς έννοιας τῆς Ἐκκλησίας. Ἡ άδυναμία αὐτή τοῦ ανθρώπου όφείλεται στό ότι ή Ἐκκλησία συνάπτεται προς αὐτόν τόν Θεόν. Ποίος μπορεί να εισδύσει, να πλησιάσει, να άποδείξει καί να καταλάβει τί είναι ό Θεός! Καί όταν λέμε Θεός, έννοοῦμε τόν Τριαδικόν Θεόν. Καί ποιός είναι ικανός να εισδύσει στό μέγα μυστήριο τῆς Ἀγίας Τριάδος; Γι' αὐτό καί δέν ύπάρχει πλήρης όρισμός για τήν Ἐκκλησία καί μόνον μέ εικόνες είναι δυνατόν να προσεγγίσουμε τόν μυστηριακό χαρακτήρα τῆς Ἐκκλησίας, τόν θεανθρώπινο χαρακτήρα της.

Ἐτσι τό μυστήριο Ἐκκλησία δέν σταματᾷ στή λογική. Τήν ύπερβαίνει. Δέν είναι

κάτι τό παράλογο αλλά είναι κάτι τό υπέρλογο πού ανήκει στους πνευματικούς νόμους. Τό Μυστήριο μένει πάντα μυστήριο καί όταν επιχειρήσεις νά τό απομυστηριοποιήσεις τότε παύει νά είναι τό απόρρητο σχέδιο τοῦ Θεοῦ, ἡ παρουσία καί ἡ Χάρις Του στόν κόσμο καί καθίσταται έντελῶς γήινο καί ανθρώπινο. Ἔτσι μόνον μέ τούς ὀφθαλμούς τῆς ψυχῆς προσεγγίζεται τό Μυστήριον Ἐκκλησίας. Γι' αὐτό ἡ Ἐκκλησία, εἶναι ἄλλη πραγματικότητα πού σ' αὐτή ἐνεργεῖ ἀδιάκοπα τό Ἅγιο Πνεῦμα καί δέν εἶναι πρόσκαιρη ἀλλά αἰώνια. Ἐπί πλέον γιά νά καταλάβεις ἔστω ἀμυδρῶς τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία καί τί ἐπιτελεῖ εἶναι ἐπάναγκες νά γνωρίσεις τόν Χριστό. Ποῖος εἶναι ὁ Χριστός; Εἶναι μῦθος; Εἶναι ἕνας ἰδεολόγος ἐπαναστάτης, ἀρχηγός μιᾶς θρησκείας, ἕνας θαυματοποιός; Τί σημαίνουν οἱ φράσεις «Υἱός Θεοῦ», Λυτρωτής καί Σωτήρ τοῦ κόσμου, «Ἐγώ εἰμί τό φῶς τοῦ κόσμου», «Ἐγώ εἰμί ἡ ὁδός, ἡ ἀλήθεια καί ἡ ζωή»; Τί σημαίνουν αὐτά τά: ὁ Σαρκωθείς, ὁ Παθών, ὁ Σταυρωθείς, ὁ Ἀναστάς ἐκ νεκρῶν; Τί εἶναι γιά τόν ἄνθρωπο ὁ Χριστός; Ἔτσι χωρίς, λοιπόν, τόν Χριστό δέν κατανοεῖς τίποτα καί ἀπό Ἐκκλησία. Ἄμα δέν ξέρεις τί εἶναι ὁ Χριστός καί δέν πιστεύεις στή θεότητα τοῦ Χριστοῦ, ἐπόμενον εἶναι, νά μή γνωρίζεις καί τό τί εἶναι ἡ Ἐκκλησία. Ὡραιότατα τό διατυπώνει αὐτό ὁ Τερτυλλιανός (2ος αἰ.) «Ecclesia vero Christus» καί ὁ λόγιος Κλήμης ὁ Ἀλεξανδρεὺς θά γράψει: «Συμπάσης Ἐκκλησίας στέφανος ὁ Χριστός».

Ἀλλά ἡ ἐποχή μας φέρει τά στίγματα τῆς τυραννίας τοῦ ὀρθοῦ λόγου, τοῦ θετικισμοῦ καί τῆς ἄρνησης καί Χριστός-Ἐκκλησία εἶναι ζητήματα ἀκατανόητα. Ὁ ὀρθός λόγος δέν σέ ἀφήνει νά βιώσεις τό μυστήριο, δέν σοῦ προσφέρει διείσδυση στό χῶρο τῆς Ἐκκλησίας, ὅπου ὁ Χριστός. Ὁ ὀρθολογισμός, ἔπειτα δέν σέ συγκινεῖ ἐσωτερικά. Παραμένεις ἔξω ἀπό τό μυστήριο, ἀμύητος, ἄγευστος, ἀπληροφόρητος, ψυχρός. Τελικά ἡ ψυχὴ δέν τροφοδοτεῖται, δέν ἐμπνέεται, δέν διδάσκεται, δέν μεταρσιώνεται, δέν ἀποκτᾷ θεογνωσία. Γι' αὐτό καί κουβαλᾷς μιᾶ παρεξηγημένη εἰκόνα γιά τήν Ἐκκλησία καί ἔχεις ἕνα ἀρνητισμό γι' αὐτήν. Κατ' ἀκολουθίαν, όταν ὁ Ἀπ. Παῦλος ἐξεικονίζει τήν Ἐκκλησία ὡς «Σῶμα Χριστοῦ», ἔχον κεφαλὴν αὐτόν τόν Κύριον καί μέλη τούς πιστούς καί καλεῖ τήν Ἐκκλησία «σῶμα Χριστοῦ» (Κολ. 1,261) αὐτό ὅλο εἶναι έντελῶς ἀκατανόητο. Κατά συνέπειαν, ὅλα τά τελούμενα μυστήρια στήν Ἐκκλησία εἶναι ἀκατανόητα, ἀπλησίαστα, πολύ μακρινά ἀπό τόν τεχνοκράτη ἄνθρωπο. Δέν τόν συνέχει τίποτα ἀπολύτως. Πῶς ἔπειτα νά προσεγγίσει καί τό κορυφαῖο Μυστήριο τῆς Θ. Εὐχαριστίας, τήν καρδιά τῆς Ἐκκλησίας, γιατί ὅπως γράφει ὁ Ν. Καβάσιλας: «Ἡ Ἐκκλησία διὰ τῆς Θείας Εὐχαριστίας σημαίνεται» (PG, 150,452). Τό υπερέκδομο τοῦ Μυστηρίου ἔχει γίνει πλέον ἐγκόσμιο. Ἡ Θεία Λειτουργία εἶναι μία ωραία τελετή. Ἡ Θεία Κοινωνία ἕνα ἀπλό ἔθιμο. Ὁ ὀρθολογιστής, ὁ ἀμύητος δέν ξέρει τί εἶναι. Θέλει νά κάνει χημική ἀνάλυση. Ἀποϊεροποίηση. Θεωρεῖ ὅτι μπορεῖ νά τήν ἐνσωματώσει σέ κάποια νομική διάταξη, ἕνα θέμα πού εἶναι ἀμιγῶς πνευματικῆς φύσεως, ἄλλης τάξεως, πού ἐκφεύγει, ὑπερβαίνει τά ρευστά ἐπιστημονικά πορίσματα. Βρίσκεται στά interna

corporis τῆς Ἐκκλησίας. Πώς τότε μ' αὐτό τό σκεπτικό ὁ λογικοκράτης μπορεῖ νά προσεγγίσει τό Ἅγιο Ποτήριο; Καί γιά ποιό λόγο νά τό προσεγγίσει; Ἀδυνατεῖ νά ἀπαντήσῃ στή πρόσκληση: «Μετά φόβου Θεοῦ, πίστεως καί ἀγάπης προσέλθετε».

Ἀλλ' ἡ Ἐκκλησία, ἀπό τό βράδυ ἐκεῖνο τοῦ Μυστικοῦ Δείπνου, στό ὑπερῶο, αἰῶνες τώρα, μ' αὐτή τήν Θεία Κοινωνία, πού εἶναι Σῶμα καί Αἷμα Χριστοῦ ἀγιάζει τούς μετέχοντας ἀληθῶς, καί ἀναγεννᾷ καί προσφέρει τήν «ἐν Πνεύματι Ἁγίῳ» ζωή καί καθιστᾷ τούς πιστούς «κοινωνούς θείας φύσεως» (Β' Πέτρ. 1,4). Στό Ἅγιο Ποτήριο εἶναι ὁ Χριστός, τό «φάρμακον ἀθανασίας» κατά τόν θεοφόρον Ἰγνάτιον (2ος αἰ.), εἶναι τό Ποτήριον τῆς ζωῆς καί ὁ Χριστός οὔτε μολύνει οὔτε μολύνεται. Γι' αὐτό καί σ' αὐτόν πρῶτον τόν οἰκονόμο τοῦ θείου Μυστηρίου, τόν λειτουργό ιερέα, παραγγέλλεται: «Βλέπον ιερεῦ τόν θυόμενον ἄρτον· οὗτος φλόξ ἐστίν οὐχ ποτέ ἐν βάτῳ ἀλλά φλόξ φλογός καί φλογίνη ρομφαία ἄπτοντ' ἀναιδῶς φλέγγουσα ιερέα». (Ἀωννύμου).

Ἐπειτα ἡ Ἐκκλησία, πάντοτε εἶχε κατά νοῦν τούς λόγους τοῦ Ἀπ. Παύλου: «Δοκιμαζέτω ἄνθρωπος ἑαυτόν καὶ οὕτως ἐκ τοῦ ἄρτου ἐσθιέτω καὶ ἐκ τοῦ ποτηρίου πινέτω, ὁ γὰρ ἐσθίων καὶ πίνων ἀναξίως κρῖμα ἑαυτῷ ἐσθίει καὶ πίνει, μὴ διακρίνων τὸ σῶμα τοῦ Κυρίου» (Α' Κορ. 11, 28-29) καί ἐπιπροσθέτως, σέ κάθε Θεία Λειτουργία ἀκούγεται τό: «Τάς θύρας, τάς θύρας ἐν σοφίᾳ, πρόσχωμεν» μέ μεγάλη θεολογική – λειτουργική καί ἱστορική σημασία.

Κατ' ἀναλογίαν, λοιπόν, καί μ' ὅλα τά ἄλλα ιερά μυστήρια, τά ὁποῖα ὡς ἐπτὰ στῦλοι ὑποβαστάζουν τήν ἐν Χριστῷ ζωή μας μεταδίδεται ἡ θεία χάρις. Ἄλλο μεγάλο πνευματικό κεφάλαιο. Ἡ θεία Χάρις! Ἀλλά καί τό πολίτευμα τῆς Ἐκκλησίας ὡς συνοδικό, καθ' ὅτι κατά τούς σοφούς καί θεοφόρους Πατέρες «Ἐκκλησία συνόδου ὄνομα», ἀποτελεῖ θεόδοτο ἱερό καταφύγιο πρὸς ἀσφάλεια κλήρου καί λαοῦ, ὥστε ἀπολύτως νά ἰσχύει τό τοῦ Ἀποστόλου Παύλου «ἕκαστος ἐν ᾧ ἐκλήθη» (Α' Κορ. 7,24) καί «πάντα εὐσχημόνως καί κατά τάξιν γινέσθω» (Α' Κορ. 14,40).

Τό πρῶτο, ἐπομένως, συμπέρασμα εἶναι ὅτι ἡ ἐποχή μας ἔχει ἀπόλυτη ἀνάγκη νά αἰσθανθεῖ βαθύτερα καί οὐσιαστικότερα τό νόημα τῆς Ἐκκλησίας. Ὁ σύγχρονος ἄνθρωπος κουρασμένος ἀπὸ διάφορες ἄγονες θεωρίες καί ἀπὸ πολλά ψυχρά τεχνοκρατικά καί ὑλιστικά συστήματα ἐπιζητεῖ στό βάθος τοῦ εἶναι του νά λύσει τούς ὑπαρξιακούς του προβληματισμούς καί ἐπιθυμεῖ νά ζεσταθεῖ πνευματικῶς στούς κόλπους τῆς Ἐκκλησίας. Ἴσως δέν τό λέγει, ἀλλά αὐτός εἶναι ὁ μύχιος πόθος του, καθ' ὅτι ὁ ἄνθρωπος ἔχει ἔμφυτη ἀναφορά στό Θεό, ἐκζητεῖ τόν Θεό καί «αἶρει τήν ψυχὴν του» πρὸς Αὐτόν.

2ον. Ἡ ἐπικαιρότητα τῆς Ἀπολογητικῆς

Πρόκειται για μία λησμονησμένη πτυχή τῆς ποιμαντικῆς τῆς Ἐκκλησίας. Ἀκριβῶς, ἐπειδὴ ἔχουμε φθάσει σ' ἓνα σημεῖο ἀρνητισμοῦ, ἰσχυρῶν ἀμφισβητήσεων, προκαταλήψεων, ἐπιφανειακῆς γνώσεως τῶν πνευματικῶν θεμάτων καί τῶν μυστηρίων τῆς Ἐκκλησίας ὡς καί τοῦ τελετουργικοῦ αὐτῆς, ἡ χριστιανική Ἀπολογητική ἔρχεται ὡς διακόνημα τῆς μέριμνας καί δεοντολογίας τῆς ζωῆς τῆς Ἐκκλησίας. Πρόκειται γιά περισπούδαστο ἔργο τό ὁποῖο ἔχει τίς ρίζες του στή Ἐκκλησία τῶν πρώτων αἰώνων.

Πράγματι, μετά τούς Ἀποστολικούς χρόνους ὑπῆρξε ἡ ἱερά ἐκείνη ομάδα τῶν χριστιανῶν ἀπολογητῶν, ἡ ὁποία ὑπερασπίστηκε τήν χριστιανική διδασκαλία, ἐρμήνευσε τά ρήματα τοῦ ἱ. Εὐαγγελίου, ἔδωκε ἀπαντήσεις στά ἐρωτήματα τῶν ἐθνικῶν καί τῶν Ἰουδαίων, διεσαφήνισε παρερμηνεῖες τους, ἀντέκρουσε τίς κατηγορίες καί διαβολές κατά τῶν χριστιανῶν καί ὑπερασπίστηκε τά θεῖα δόγματα. Ἰδιαίτερα, οἱ ἀπολογητές ἀντέκρουσαν τίς διαστροφές καί συκοφαντίες γιά τό Μυστήριον τῆς Θ. Εὐχαριστίας τῶν χριστιανῶν τό ὁποῖο οἱ παρεξηγοῦντες, οἱ ἀρνητές τοῦ χριστιανισμοῦ, τό ἀπέδιδαν σέ Θυέστεια δεῖπνα καί Οἰδιποδείους μίξεις, ὡς ἀναγράφει ἡ ἐκκλησιαστική ἱστορία. Ὑπῆρξε, πράγματι, μία ἐκ τοῦ συστάδην πνευματική πάλη μέ τούς ποικίλους πολεμίους τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας. Ἔτσι ἀνεδείχθησαν σπουδαῖες προσωπικότητες, οἱ χριστιανοί Ἀπολογητές, ὡς ὁ Ἰουστῖνος φιλόσοφος καί μάρτυς, ὁ Κοδράτος, ὁ Ἀριστείδης, ὁ Κλαύδιος Ἀπολλινάριος, ὁ Μιλτιάδης, ὁ ἀθηναῖος Ἀθηναγόρας, ὁ Μελίτων, ὁ Ἡγήσιππος, ἄριστοι γνῶστες τῆς θύραθεν καί τῆς χριστιανικῆς γραμματείας. Βέβαια, ὅπως παρατηρεῖ ὁ Ὠριγένης ἐκτός τῆς μεγάλης παιδείας τῶν Ἀπολογητῶν καί ὁ καθόλου ἄμεμπτος βίος τῶν χριστιανῶν ὑπῆρξε ἡ ὠραιότερα καί πειστικότερα ἀπολογία στίς πολυειδεῖς κατηγορίες κατά τοῦ χριστιανισμοῦ.

Οἱ Ἀπολογητές αὐτοί δέν πρόσθεσαν τι στή θεία Διδασκαλία, ἀλλά ἀπέκρουσαν κατ' αὐτῆς τίς ἐπιβουλές τῶν ἐθνικῶν καί μάλιστα μέ ἐπιχειρηματολογία ἀπό τήν ἴδια φιλοσοφία τοῦ ὀρθοῦ λόγου. Ἀφετηρία τους εἶχαν τήν ἴδια τήν ἐλληνική φιλοσοφία. Δέν τήν ἀπέρριπταν ἀλλά τήν παρέπεμπον στό κριτήριον καί τήν βάσανον τῆς ἀποκεκαλυμμένης θείας διδασκαλίας μέ Πλατωνική διαλεκτική τέχνη. Ἄλλωστε ἡ σύνθεσις χριστιανισμοῦ καί ἐλληνισμοῦ ἔδωκε σ' ὅλη τήν ἀνθρωπότητα τόν πλούσιο καρπό της ὡς ὑψηλό εὐεργέτημα γιά ὅλο τόν πολιτισμό.

Ἔτσι καί στίς ἡμέρες μας, μ' ὅλα αὐτά πού ἀκούγονται καί γράφονται, τά ὁποῖα πόρρω ἀπέχουν ἀπό τήν ἀλήθεια τοῦ χριστιανισμοῦ καί τήν διδασκαλία καί παράδοση τῆς Ἐκκλησίας, ἡ Ἀπολογητική ἐντάσσεται πλέον στό ἱερό χρέος τῶν χριστιανῶν. Προκύπτει, συνεπῶς, ὅπωςδῆποτε, ἡ ἀνάγκη νά ἐξηγήσουμε καί βέβαια νά μή δίδουμε, ὡς ἀναφέρει ὁ Ἀπ. Παῦλος, σέ κανένα οὐδεμία ἀφορμή προσκόμματος γιά νά μή γίνει κατά κανένα τρόπο θέμα μομφῆς καί ἐμπαιγμοῦ τό

ἔργο τῆς Ἀπολογητικῆς. «Ἴνα μή μωμηθῇ ἡ διακονία» (Β΄ Κορ. 6,3). Ἐπειτα, ὁ βιβλικὸς λόγος εἶναι σαφὴς ἐν προκειμένῳ: «Ἔτοιμοι αἰεὶ πρὸς ἀπολογίαν παντὶ τῷ αἰτοῦντι ὑμᾶς λόγον περὶ τῆς ἐν ὑμῖν ἐλπίδος» (Α΄ Πέτρ. 3,15). Ἀξίζει νὰ ἀποδεικνύουμε ὡς ἔλεγε ὁ Ἰουστίνος, ὅτι «οὐ κενοῖς ἐπιστεύσαμεν μύθοις, οὐδὲ ἀναποδείκτοις λόγοις, ἀλλὰ μεστοῖς πνεύματος θεοῦ» (Πρὸς Τρύφ. κεφ. 9). Ὅφείλουμε νὰ δίδουμε τὴν δέουσα ἀπάντηση μέ σύνεση, διάκριση καὶ πραότητα, νὰ διορθώνουμε τὴν ἀμάθεια καὶ ἡμιμάθεια, νὰ ἀποτρέπουμε τὴν ἀνευλάβεια καὶ τὴν εὐτραπελία, νὰ προβάλλουμε τὴν σῶζουσα ἀλήθεια τῆς χριστιανικῆς ὀρθοδόξου πίστεως, νὰ ἀναβιβάζουμε τὸ πνευματικὸ καὶ πολιτιστικὸ ἐπίπεδο καὶ ἐν τέλει νὰ ἀφήνουμε τὴν προκλητικὴ βέβηλη ἀνάμειξη ἱερῶν μετ’ ἀνιέρων στὴν δικαία κρίση τοῦ Θεοῦ. Ἐκεῖνος «πανθ’ ὁρᾷ», γιὰ νὰ χρησιμοποιήσουμε «κατ’ ἀναλογίαν» καὶ «κατ’ οἰκονομίαν» τὴν τοῦ Μενάνδρου φράση. Ὁ Κύριος εἶναι «ὁ ὢν, καὶ ὁ ἦν καὶ ὁ ἐρχόμενος» (Ἀποκ. 1,4), ζεῖ στό αἰώνιον παρόν καὶ ὅλα τὰ βλέπει, καθ’ ὅτι «ὀφθαλμοὶ Κυρίου μυριοπλασίως ἡλίου φωτεινότεροι ἐπιβλέποντες πάσας ὁδοὺς ἀνθρώπων καὶ κατανοοῦντες εἰς ἀπόκρυφα μέρη» (Σοφία Σειράχ 23,19). Καὶ ἂν δυσκολευόμαστε νὰ προφέρουμε τὴν λέξη «Ἀπολογητική», ὁ ὅρος μαρτυρία, ὀρθόδοξη ἐκκλησιαστικὴ μαρτυρία δηλώνει τὸ ἴδιο.

3ον. Ἡ ἀνάγκη ἐπανακατήχησης τοῦ λαοῦ.

Αὐτό εἶναι τὸ τρίτο πνευματικὸ συμπέρασμα καθ’ ὅτι ὅπως διαπιστώνεται ἡ θρησκευτικὴ καὶ εἰδικότερα ἡ χριστιανικὴ ἀπαιδευσία ὁδηγεῖ ἀναπόφευκτα στὴν ἀνάγκη καὶ πάλιν νὰ κατηχηθεῖ ὁ λαός. Ἡ κατήχηση δέν ἀφορᾷ μόνον τὴν παιδικὴ ἡλικία. Ἄν στὴν ἀρχαία Ἐκκλησία, ἡ κατήχηση τῶν ἐνηλίκων πρό τοῦ βαπτίσματος καὶ τῆς εἰσόδου στὴν Ἐκκλησία διαρκοῦσε ἐπὶ μία τριετία, πόσο καὶ μεῖς σήμερα ὀφείλουμε νὰ λάβουμε σοβαρὰ ὑπ’ ὄψιν μας τὸ θέμα Κατήχηση.

Βασικὸ σημεῖο ἐκκίνησης τῆς Κατήχησης εἶναι ἡ ἐκμάθηση τῶν θεολογικῶν ὅρων καὶ τῆς ἐκκλησιαστικῆς ὁρολογίας, καθ’ ὅτι παρουσιάζεται ἓν μεγάλο ἔλλειμμα ἀκόμη καὶ στοιχειώδους γνώσεως τῶν λέξεων τῆς Ἐκκλησίας. Ὅταν ἡ Ἁγία Γραφή παραμένει κλειστή, ὅταν τὰ συγγράμματα τῶν θεοφόρων Πατέρων ἀγνοοῦνται, ὅταν δέν ὑπάρχει ἐρμηνευτικὴ προσέγγιση τῶν λειτουργικῶν ὕμνων καὶ δέν ἐννοοῦμε ἐρμηνεία σέ ἄλλο γλωσσικὸ ἰδίωμα, ὅταν ἡ σχολικὴ ἐκπαίδευση μακραίνει ἀπὸ τὴν ὀρθόδοξη χριστιανικὴ κατήχηση, τότε, πῶς νὰ μὴν πληθαίνουν καὶ οἱ ἕωλες διατυπώσεις γιὰ ζητήματα πίστεως; Χωρὶς τὴν στοιχειώδη γνώση θεολογίας δέν μπορεῖ νὰ διεξαχθεῖ σοβαρὴ συζήτηση γιὰ θέματα πίστεως καὶ Ἐκκλησίας, καθ’ ὅτι «οὐδὲν γάρ πτωχότερον διανοίας ἐκτός Θεοῦ, φιλοσοφούσης τὰ τοῦ Θεοῦ» (Διάδοχος Φωτικῆς).

Ἐπειτα σήμερα τίποτα δέν εἶναι αὐτονόητο. Ὅλα πρέπει νὰ διδαχθοῦν ἐξ ἀρχῆς καὶ πρέπει νὰ διεξάγεται συζήτηση οὐσίας πλέον καὶ ὄχι φληναφημάτων. Εὐνόητη

καθίσταται λοιπόν ή μείζων σοβαρότητα του ζητήματος αυτού της επανακατήχησης του λαού μας. Καί από τήν ἄλλη, εἶναι λάθος νά λέγεται ὅτι χριστιανική κατήχηση ταυτίζεται μέ τήν ὀπισθοδρομικότητα καί ὅτι μόνον θρησκευτική οὐδετερότητα εἶναι πρόοδος. Τούναντίον, ὁ χριστιανισμός καταφάσκει τήν πρόοδο, εἶναι ή ἀληθής πρόοδος, ἐπευλογεῖ τήν ἀνάπτυξη τῆς τεχνολογίας καί κάθε ἐπιστήμης. Ὁ σοβαρός ἐπιστήμονας σεμνύνεται τήν χριστιανική διδασκαλία καί ἐπιθυμεῖ τό φῶς τοῦ Εὐαγγελίου ἀντί τοῦ σκότους τῆς ἄρνησης. Ἐπειτα οἱ ἀρχές τῆς χριστιανικῆς διδασκαλίας εἶναι οἱ βάσεις τῶν ἀνθρωπίνων δικαιωμάτων καί τῶν ἀτομικῶν ἐλευθεριῶν πού πολύ ἀργότερα θεσπίστηκαν σ' ὅλα τά Συντάγματα τῶν ἐλευθέρων κρατῶν. Ὡς εἶναι γνωστόν βέβαια, μία ἐμμονή σ' ἓνα ἄκριτο διαφωτισμό καί νέο ὀρθολογισμό δέν εὐνοεῖ προφανῶς τήν χριστιανική κατήχηση, ἀλλά χωρίς χριστιανική παιδεία κτίζουμε ἀπανθρωπία καί ἐξαχρείωση.

Ὡς περιεχόμενο δέ τῆς Κατήχησης θεωροῦμε τήν ἀνάπτυξη καί διασάφηση τῶν ὕψιστων θεῶν ἀληθειῶν. Κέντρον τῆς Κατήχησης εἶναι ὁ Χριστός, τά ἄλλα ἔπονται. Βασικά θέματα στήν Κατήχηση εἶναι τό θέμα ἄνθρωπος ὡς δημιουργημα τοῦ Θεοῦ, τό διφυές αὐτοῦ, ή ψυχή καί τό σῶμα. Ἐπειτα τά ζητήματα, τί σημαίνει σωτηρία τῆς ψυχῆς, διάβολος, ἁμαρτία, θάνατος, ἀνάσταση, μετά θάνατον ζωή, ποῖος ὁ σκοπός καί τό νόημα τῆς ὑπαρξῆς μας. Αὐτά ὅλα ἐντάσσονται ἐπακριβῶς στόν ἐπανευαγγελισμό τοῦ λαοῦ μας καί ἔχουν ἄμεση σχέση μέ τήν Χριστολογία, Ἐκκλησιολογία, Σωτηριολογία καί Ἑσχατολογία. Τό θεολογικό κενό πού παρουσιάζεται πρέπει νά καλυφθεῖ. Πρόκειται γιά κεντρικό θέμα καί μάλιστα σέ τέτοιους καιρούς ἄκριτης παγκοσμιοποίησης καί πολυπολιτισμικότητας.

καί 4ον. Ὁ προφητικός λόγος.

Τό τελευταῖο πνευματικό συμπέρασμα εἶναι ἡ θύμηση τοῦ προφητικοῦ λόγου. Ἀλήθεια, γνωρίζει ὁ σύγχρονος ἐκκοσμικευμένος ἄνθρωπος τί σημαίνει προφητικός λόγος; Γνωρίζει ὅτι δέν εἶναι μόνον, ὡς συνήθως νομίζεται, ἡ ἐξαγγελία κάποιου μελλοντικοῦ γεγονότος, ἀλλά ἡ δύναμη τοῦ προφητικοῦ λόγου εἶναι ἡ παροῦσα «ἐν τοῖς πράγμασιν» ἐξαγγελία πνευματικῶν μηνυμάτων, καθ' ὅτι ὁ προφήτης ἔρχεται μέ τόν λόγο του καί κηρύττει, διδάσκει, διαφωτίζει, συμβουλεύει καί «λαλεῖ εἰς οἰκοδομήν καί παράκλησιν καί παραμυθίαν». Ἔτσι ὁ προφήτης παρίσταται ὡς «ἐκρίζοῦν καί κατασκάπτειν καί ἀπολλύειν καί ἀνοικοδομεῖν καί καταφυτεύειν» (Ἱερεμ. 1,10). Γι' αὐτό καί ὁ προφητικός λόγος καθίσταται δυσχερής «εἰς ἀκοήν καί ἐφαρμογήν». Δέν προτίθεται νά τόν ἀκούσει ὁ σημερινός ἄνθρωπος. Δέν τόν ἐπιζητεῖ, δέν τόν γνωρίζει ἀλλά καί δέν τόν θέλει. Ὡστόσο, ἡ θύμηση καί στό σημερινό κοινωνικό γίνεσθαι μ' ὅλη αὐτή τήν περιπέτεια τοῦ φαινομένου τοῦ κορωνοϊοῦ ἔχει τήν σπουδαιότητά της.

Κατ' ἐξοχήν, ὁ προφητικός λόγος, ἔχει μέσα του τήν ἀρχή πού ἀποκαλεῖται «κατ' ἀναλογίαν». Δηλαδή, συνδέει τό παρελθόν μέ τό παρόν καί τό παρόν μέ τό μέλλον. Ὅπως τότε, ἔτσι καί τώρα, «κατ' ἀναλογίαν». Γι' αὐτό καί μία παραπομπή, μία ἀναφορά στόν λόγο τῶν προφητῶν ἔχει ἀξία. Φέρουμε στό προσκήνιο τέσσερις προφητικούς λόγους: α). Ὁ μεγαλοφωνότατος προφήτης Ἡσαΐας στό 24ο κεφάλαιο τοῦ βιβλίου του γράφει: «Ἰδού Κύριος καταφθείρει τήν οἰκουμένην καὶ ἐρημώσκει αὐτήν καὶ ἀνακαλύψει τὸ πρόσωπον αὐτῆς καὶ διασπερεῖ τοὺς ἐνοικοῦντας ἐν αὐτῇ... φθορὰ φθαρήσεται ἡ γῆ... πτωχοὶ ἔσονται οἱ ἐνοικοῦντες ἐν τῇ γῇ καὶ καταλειφθήσονται ἄνθρωποι ὀλίγοι... καὶ πέπαιται εὐφροσύνη... καθ' ὅτι ἡ γῆ ἠνόμησε διὰ τοὺς κατοικοῦντας αὐτήν ὅτι παρήλθοσαν τὸν νόμον καὶ ἥλλαξαν τὰ προστάγματα». Καί ὅλα αὐτά εἶναι θεϊκὴ ἀπόφαση, «τό γάρ στόμα Κυρίου ἐλάλησε ταῦτα». Ὅμως, παρά τήν ἀνομία καί τήν ἀποστασία ἀπὸ τό Θεό, συνεχίζει ὁ προφήτης στόν στίχο 16 καί γράφει ὅτι ὑπάρχει «ἐλπίς τῷ εὐσεβεῖ», μέ ὅποια εὐεργετικά ἀποτελέσματα ἔχει τοῦτος ὁ λόγος. β). Ὁ ἄλλος προφητικός λόγος εἶναι ἀπὸ τόν Ὡσηέ. Γράφει πολύ χαρακτηριστικά: «Ἀκούσατε λόγον Κυρίου, υἱοὶ Ἰσραὴλ, ὅτι κρίσις τῷ Κυρίῳ πρὸς τοὺς κατοικοῦντας τήν γῆν διότι ὄντι ἐστὶν ἀλήθεια, οὐδέ ἔλεος, οὐδέ ἐπίγνωσις Θεοῦ ἐπὶ τῆς γῆς.... ἀκούσατε ταῦτα ἱερεῖς καὶ προσέχετε οἶκος Ἰσραὴλ καὶ οἶκος τοῦ βασιλέως, ἐνωτίζεσθε διότι πρὸς ὑμᾶς ἐστὶ τό κρίμα... καθ' ὅτι «Κύριον ἐγκατέλιπον» (κεφ. δ' καὶ ε').

Στόν λόγο αὐτό εἶναι πολύ ἐμφαντικά ἀπὸ τήν μία πλευρά ἡ διαπίστωση γιὰ τήν μὴ κατανόηση τοῦ θείου θελήματος καὶ ἐγκατάλειψη τοῦ Θεοῦ καί ἀπὸ τήν ἄλλη, ἡ σπουδαία προτροπὴ τοῦ προφήτου γιὰ τήν προσεκτικὴ ἀκρόαση καὶ ἀποδοχὴ τοῦ λόγου του. Ἐν προκειμένῳ, τό ρῆμα «ἐνωτίζεσθε» εἶναι πολύ δυνατὸ.

Οἱ ἐπόμενοι προφητικοὶ λόγοι ἐπακριβῶς ὁμιλοῦν γι' αὐτὴ τήν περιφρόνηση τῶν

θείων εντολῶν, τὴν ἀπομάκρυνση ἀπὸ τὴν ἀλήθεια, τὴν ἀσέβεια, καὶ ἠθικὴ διαστροφή τῶν ἀνθρώπων μέ συνέπεια τὴν ἐρήμωση καὶ τὴν θλίψη ὡς παιδαγωγία Θεοῦ. γ). Ὁ προφήτης Ἰεζεκιήλ γράφει: «Ἐρημίαν αἰώνιον θήσομαί σε καὶ αἱ πόλεις σου οὐ μὴ κατακοιθῶσιν ἔτι καὶ ποιήσω σοὶ κατὰ τὴν ἔχθραν σου» (κεφ. λε'). δ). Ὁ δὲ προφήτης Ἱερεμίας τονίζει: «Τί εὗροσαν οἱ πατέρες ὑμῶν ἐν ἐμοὶ πλημμέλημα, λέγει Κύριος, ὅτι ἀπέστησαν μακρὰν ἀπ' ἐμοῦ καὶ ἐπορεύθησαν ὀπίσω τῶν ματαίων καὶ ἐματαιώθησαν... πάντες ὑμεῖς ἠσεβήσατε καὶ πάντες ὑμεῖς ἠνομήσατε... καὶ ἐλάλησα πρὸς ὑμᾶς καὶ οὐκ ἠκούσατέ μου καὶ ἐκάλεσα ὑμᾶς καὶ οὐκ ἀπεκρίθητε... καὶ ἀπορρίψω ὑμᾶς ἀπὸ προσώπου ὅτι εἰς ἐρήμωσιν ἔσται πᾶσα ἡ γῆ». (κεφ. β', ζ'). Ἀλλὰ καὶ συμβουλεύει: «Ἐπιστράφητε, υἱοί, ἐπιστρέφοντες καὶ ἰάσομαι τὰ συντρίμματα ὑμῶν, ἰδοὺ δοῦλοι ἡμεῖς ἐσόμεθά σου ὅτι σύ Κύριος ὁ Θεὸς ἡμῶν εἶ... καὶ εὐλογημένος ὁ ἄνθρωπος, ὃς πέποιθεν ἐπὶ τῷ Κυρίῳ» (κεφ. γ' καὶ ιζ').

Θύμηση, λοιπόν, τοῦ προφητικοῦ λόγου γιὰ τὴν ἀπεμπόληση τοῦ Θεοῦ, τὴν ἐρημία καὶ τὸν θρῆνο ἀλλὰ καὶ τὴν δυναμικὴ τῆς μετάνοιας καὶ ἐπιστροφῆς στὴν παιδαγωγοῦσα φιλανθρωπία Του. Καὶ τό ζήτημα σήμερα εἶναι ὅτι ἀποφεύγουμε νὰ μιᾶμε ἱκανῶς γιὰ ἁμαρτία καὶ γιὰ μετάνοια. Ἀλλ' οἱ προφητικοὶ λόγοι ὑπάρχουν καὶ ἀσφαλῶς καὶ οἱ πνευματικοὶ νόμοι λειτουργοῦν.

*

Συνελόντ' εἰπεῖν, αὐτά τὰ τέσσερα πνευματικὰ συμπεράσματα ἦτοι: Τό ἐρώτημα τί εἶναι Ἐκκλησία, ἡ ἐπικαιρότητα τῆς χριστιανικῆς Ἀπολογητικῆς, ἡ ἀνάγκη τῆς ἐπανακατήχησης τοῦ λαοῦ καὶ ἡ ἐπικαιρότητα τοῦ προφητικοῦ λόγου φέρουν ἐνώπιον ὅλων μας, τὴν προτροπὴ τοῦ Ἀποστόλου τῶν Ἑθνῶν Παύλου γιὰ ἐπίγνωση τοῦ θείου θελήματος «ἐν πάσῃ σοφίᾳ καὶ συνέσει» (Κολ. 1,9). Ἰσχύει ἀπόλυτα ἡ βιβλικὴ παρότρυνση: «Ἀλήθειαν κτῆσαι καὶ μὴ ἀπώσῃ σοφίαν καὶ παιδείαν καὶ σύνεσιν» (Παροιμ. 23,23) καὶ τέλος μὴ λησμονηθεῖ τό ρῆμα Κυρίου: «Τὰ ἀδύνατα παρ' ἀνθρώποις δυνατὰ παρὰ τῷ Θεῷ ἐστίν» (Λουκ. 18,27).

Ἴσως, στοὺς καιροὺς μας, οἱ λόγοι τοῦ τελευταίου βιβλίου τῆς Ἀγίας Γραφῆς νὰ εἶναι ἐξαιρετικὰ ἐπικαιροί: «Ὁ ἀδικῶν ἀδικησάτω ἔτι καὶ ὁ ρυπαρὸς ρυπαρευθήτω ἔτι καὶ ὁ δίκαιος δικαιοσύνη ποιησάτω ἔτι. Ἰδοὺ ἔρχομαι ταχύ... καὶ μακάριοι οἱ ποιοῦντες τὰς ἐντολάς» (Ἀποκ. κβ', 11-12, 14).